

Dağ Kültü, Eren Kültü ve Şenliklerinin Muğla'daki Yansımaları

Yard. Doç Dr. Mehmet Naci ÖNAL

Özet: Dağ kültü ile ilgili inanışlar dünyanın pek çok yerinde görülür. Muğla'da dağ kültü ile ilgili gelenek devam etmektedir. Dağ kültü, yerini pek çok bölgede eren kültüne bırakmıştır, islâm öncesi inanç ve ritüeller islâm sonrasına taşınmıştır. Bu erenlerin mezarları dağların doruklarındadır. Muğla'da Sandraz Dağının zirvesinde yer alan Çiçek Baba mezarı etrafındaki gelenek canlılığını sürdürmektedir. Dağların doruklarında yapılan eren şenlikleri bayram havasındadır. Törenler belirli zamanlarda yapılır. Bu zaman dilimleri bölgelere göre değişmektedir. Eski törenleri, yazın ve güzün yapılan törenlerden, yılda sekiz ayrı zamanda yapılan törenlere kadar götürmek mümkündür. Günümüzde de yapılmaya devam eden şenlikler, eski Türk dininin birer kalınusudur.

Anahtar Kelimeler: Azerbaycan, Kur'an, Tefsir, Tercüme.

Giriş

Dünyanın ve Türkiye'nin değişik bölgelerinde dağlarla ilgili inanışlar ve bunlara bağlı ritüeller görülür. Dağlar kutsal kabul edilir ve yöre halkı için dünyanın merkezi olarak görülür. Bu inanışlar çerçevesinde halk kültürünün zengin, zengin olduğu kadar geleneğe dayalı yapısı ile karşılaşırız.

Muğla'da dağ kültüne bağlı inanışlar, eren kültü ile iç içe girerek varlığını sürdürmüştür. Dağ kültü ve eren çerçevesinde oluşturulmuş geleneklerden Muğla merkezine bağlı Meke köyü yakınındaki Sığın Dağı ve zirvesindeki Koca Eren ile ilgili törenler unutulurken Köyceğiz sınırlarında yer alan Sandraz Dağı ve Ağla köyü ereni ile Çiçek Baba doruğundaki Çiçek Baba ziyareti etrafındakiler günümüze kadar bütün canlılığı ile de-

* Muğla Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü/MUGLA
onaci@mu.edu.tr

vam ettirilmiştir. Benzer gelenekler Türkiye'nin farklı bölgelerinde görülmektedir. Bunlardan bir kısmı Muğla'daki kaderi paylaşmış ve unutulmuştur.

Muğlalı kaynak kişiler kutsal saydıkları mezarlarda veya türbelerde yatan zatlara eren, ermiş, yaran, baba, dede, evliya veya veli demektedirler. Bunlar arasında "eren" kelimesi daha sık söylendiği için, biz de "eren" tanımlamasını kullandık.

Dağlar niçin kutsaldır, erenlerin mezarları niçin dağların doruğunda yer alır, niçin belirli zamanlarda dağlara çıkılır, hangi inanışlar ve rütüeller görülür, Muğla'da ve Muğla'nın dışında dağlarda yapılan şenliklerin tarihi ve kültürel dokusu nedir, gibi soruların cevaplarının aranması bu çalışmanı konusunu oluşturmaktadır.

DAĞ ÜZERİNE İNANIŞLAR

İnanç tarihi içinde, çeşitli milletlerin kutsal saydığı dağları olmuştur. Kutsal dağ inanışları Çinlilerde (Eberhard 2000), İranlılarda, Mısırlılarda, Finlerde, Japonlarda da görülür (Eliade 1994). Mitolojik dağlardan olan Kaf Dağı'nın dünyayı çevrelediğine, öteki dağların Kaf Dağı'nın dalları ve damarları olduğuna, Kaf Dağı'nın yeryüzündeki bütün dağların anası olduğuna inanılırdı (Gökyay 1997).

Semavî dinlerde de dağlar, önemli bir yere sahiptir. Tur-i Seynâ dağı, Musa Peygamberin Medyen ile Eyle yakınlarında Allah'la konuştuğu yerdir (Gökyay 1997). Hıristiyanlar için Golgotha (İsa'nın çarmıha gerildiği yer) dünyanın merkezi sayılır; aynı zamanda Adem'in yaratıldığı ve gömüldüğü yer olarak bilinir (Eliade 1999). Hira Dağı Hz. Muhammed'e peygamberliğin geldiği dağdır.

Musa peygamberin Allah ile konuşmasını hatırlatan Tur Dağı'nda ateş görmesine benzer bir olay, Türklerin ulu atası Yafes'in oğlu Türk'te de görülür. Türk doğuya gider. Işık Köl denen yere gelir (Ebulgazi Bahadır Han 1996). Ötüken Dağının tepesinde ateş görür. Oraya tırmanır (Esin 1976).

Eski Türk inancına göre, evrendeki ruhlar veya iyeler üçe ayrılırlar. Bunlar gökyüzünde, yeryüzünde ve yer altındadırlar. Gökyüzünün yani ışık

âleminin büyük tanrısı "Han Ülgen" veya "Kayra Han"dır. En büyük ruh veya tanrı, Kayra Han'dır. Gök Tanrı inancı Türklerde ortaktır (İnan 1995). Yer altının sahibi "Erlık Han"dır. Yeryüzünün iyeleri "yer-su" ilâhlarıdır. Bütün bu ruhlara veya iyelere çeşitli dualar edilir ve kurbanlar sunulur. Altay kavimleri, çevrelerindeki dağa, kayaya, nehre, göle iyelerin adlarını vermişlerdir (İnan 1968).

Proto-Türkler döneminden başlayarak devam eden doğa ile ilgili inanışlar, doğa güçlerine ve atalara ibadet etme şeklinde izah edilebilir. "Gök" ve "yer" ikili sistem içinde evrensellik ve evrenselcilik anlayışı görülür (Esin 2001).

Yeryüzü ruhlarının tamamen müstakil oldukları düşünülür. Bunların ne Erlık' le ne de Ülgen'le ilgisi vardır. Yeryüzü ruhları dağ ruhlarına bağlıdır. Dağ ruhlarının insanlara iyilik yaptıklarına, onlara saadet dağıttıklarına, hayvanlarının çoğalmalarına yardımcı olduklarına, sağlık ve emniyet verdiklerine, bütün avcılara av verdiklerine ve onların sürülerini kötülüklerden koruduklarına inanılır (Alekseyev 1980). Şayet bu ruhlara bir saygısızlık yapılırsa, dağ ruhları kızabilir ve saygısızlık yapanı cezalandırabilir. O kişi veya kişilere hastalık gönderebilir.

Altaylarda dağlar birer canlı varlık olarak düşünülür. Dağlar da evlenebilir ve çoluk çocuğa karışabilir. Dağlar, insanların dualarına cevap verebilir. Her dağ ruhu kendi bölgesine hâkimdir. Diğer bölgelerdeki dağlarla ilgileri yoktur. Altay kavimleri göllerin, ırmakların, kayaların ve dağların kendi soylarının koruyucuları olduklarına inanırlar. Dağ ruhuna tapınma, ona dua etme, ondan yardım dileme, kurban sunma geleneği çok eski bir gelenektir (İnan 1968). Dağlara tırmanıp orada ibadet etmek, tanrıya daha yakın olmak anlamına gelir. Dağlarda dua edildiği zaman, tanrının duaları daha iyi işiteceğine inanılır (Roux 1994).

Ural-Altay halkının inancına göre, Altın Dağ (Sumeni) dünyanın merkezidir. Abakan Tatarları ise, bu dağa "Demir Dağ" demektedirler (Eliade 1994; Ögel 1994). Kutsal olarak addedilen dağlar, yerle gök arasındaki bağlantıyı kurarlar. Dağ iyesi en büyük iye olan Gök-Tanrı ile bağ kurar (İnan 1995). Dağlar, göğün kapısı sayılır (Esin 1978). Dağların şekilleri de farklı birer anlam taşırlar (Esin 1976).

Eski Çin kaynaklarında, Türk hanedanlarının kendilerine ait birer dağı olduğu belirtilir (Eberhard 1996). Dağlar hem tanrıya ayrılmış olan mekânlardır, hem de güç ve hâkimiyetin birer nişanesi olarak hükümdarların saltanat sürdürdükleri yerlerdir (Ögel 1994). Göktürklerde dua, öğüt, ses anlamına gelen ötüken adı, ormanlı bir dağın adıdır (Roux 1994; Bonnefoy 2000). Orhun yazıtlarında, devletin yönetildiği yerin Ötüken Dağı olduğu belirtilir. Hakan Ötüken Dağı'nda oturur. Yazıtlarda: "*Kutsal Ötüken dağlar..*" denir (Tekin 1988). Eski Türk inanışlarının hatıralarını taşıyan dağ adlarından biri de, Tanrı dağlarıdır (İnan 1976). Çılay Dağı, Gök Dağ, Ağ anıp Duran Gök Dağ, Dokuz Dağ, Karadağ, Boz Dağ (Ögel 1995) diğer kutlu dağlardan bazılarıdır.

Dağlar hakkında çeşitli efsaneler oluşturulmuştur. Türklerin bir boyunun dağlardan türediklerine inanılır (Eberhard 1996). Uygur Türklerinin destanlarında Buku Kağan Akdağ'a çıkar ve orada bulunduğu kızıdan dünyayı fethedeceğini öğrenir (Cüveynî 1998). Uygur Göç destanında ise, kutlu dağın parçalanması üzerine, kıtlık ve yoksulluğun başladığı görülür (Banarlı 1987). Moğolistan'daki Erdene-Ula (Mutluluk Dağı) için de benzer efsaneler anlatılır (İnan 1995). Ahmet Yesevf nin çocukluk döneminde gösterdiği olağanüstülüklerden biri de Kara-cuk dağı ile ilgilidir. Hükümdarın avlanamadığı dağ, Ahmet Yesevî'nin keramet göstermesi sonucu ortadan kalkar (Köprülü 1981). Dede Korkut Hikâyelerinde, Kazılık Dağı hem hayatın, hem de yeniden doğuşun kaynağıdır. Kazılık Dağı'nın yıkılışı, dünyanın sonu anlamına gelir. Dede Korkut hikâyelerinde, dağlarla konuşulur (Ergin 1989).

Kutsal dağlara ve taşlara yakın olmak, onların oluşumunu sağlayan tanrıya yakın olmak anlamına gelir. Dağların kutsal kabul edilmeleri yanında, yüksekliklerinden dolayı da her zaman saygı gösterilmiştir (Seyidoğlu 1995).

DAĞLARDAKİ RİTÜELLER

İslâmiyet'ten önce Türkler, yılın beşinci ve sekizinci ayında kurbanlar keser, atalarını anar, dini ayinler düzenlerlerdi. Güz bayramına "Sağan Sارا" (ak ay) bayramı da denirdi. 28 Ağustosta güz bayramı yapılırdı (İnan 1995). Ecdat makamında taş oyar ve şimalden cenuba doğru göç ederlerdi (İnan 1976).

M.Ö. 1000'li yıllarda, bir Türk boyu olan Çu döneminde tören günleri sekiz ayrı tarihte yapılıyordu. Bunlar: Kış dönümü (22 aralık), ilkbahar başı (5 şubat), ilkbahar ekinoksu (22 mart), yaz başı (6 mayıs), yaz gündönümü (22 haziran), sonbahar başı (8 ağustos), sonbahar ekinoksu (24 eylül), kış başı (8 kasım) idi. Çu ayinlerinde ateşe üstünlük veriliyordu. Yer ve gök tanrılarına, yaz ve kış gündönümlerinde yılda birer kez; insan ruhlarına ve yer-su ruhlarına dört mevsim başında törenler düzenlerlerdi (Esin 2001).

Hsiung-nu ayinleri, devlet töreni niteliğinde idi. Hükümdara bağlı beyler hükümdar etrafında toplanır, şölen yapar, sadakat andı içerlerdi. Hsiung-nular birinci, beşinci ve dokuzuncu aylarda olmak üzere yılda üç kez törenler yaparlardı. Hsiung-nu ve Tabgaç ayinleri, tepesinde "gök gölü" olan kutsal dağlarda yapılırdı. Buna "gök ayini" denirdi (Esin 2001). Hunlar eski vatanları olan Şan-din-şan sıradağlarındaki Han-yoan dağında, her yıl Gök-Tanrı'ya kurbanlar keserlerdi (İnan 1976).

Çin kaynaklarında, Kağnılı boyunun "gök ayini" düzenledikleri kaydedilmiştir (Esin 2001). Göktürkler yılın beşinci ve dokuzuncu aylarında ruhlara kurban sunarak "gök ayini" yapar, böylece gök tanrıya tapınırlardı (Esin 2001; İnan 1976; Tekin 1988). Uygurlar yaz döneminde toprağa kurban sunarlardı. (İzgi 1989) XI. yüzyılda Tülgeç, Çiğil Türkleri yakınlarındaki dağları tanrının makamları olarak sayar ve onun üzerine ant içerlerdi (İnan 1976). Abakan kıyılarında yaşayan Beltirler, mukaddes dağlarda, bayram arifesinde veya bayram sabahı kurbanlar sunarlardı (İnan 1995).

Kamlar ayinlerini dağlarda yaparlar, buralarda dua ederlerdi. Ayin sonunda dağlarda kurban kesilirdi. "*Üzölmeyelim tanrı var, tasalanmayalım Altay var! Alfayım!..*" diye tapınırlardı. Çin kaynaklarında hakana bağlı olan başbuğların her yıl kutlu dağlarda ayin yaptıkları ve kurban kestikleri belirtilir (İnan 1976). Şaman Türkler, her yıl önce at üzerinde dağın etrafında döner, sonra dağa çıkıp göğe kurban sunarlardı (Roux 1994). Şaman üç kayın ağacına on dokuz parça beyaz, mavi, kızıl, bezler asar; kayın ağaçlarını birbirine iplerle bağlar; kurban etini kayın ağaçlarından birinin altına koyup doğudan batıya dönerek dolaşırdı (İnan 1995).

Kaşgarlı Mahmut, Türklerin büyük dağlara diğer ulu görünen her şeye tapındıklarını söyler (Atalay 1986). Kutlu dağların koruyuculuğuna inanıldığı için, Türkler ölümlerini yüksek yerlere gömerlerdi (Moğolların Gizli Tarihi 1995). Burası ebediyete kadar uyumak için, en uygun yerdi (Roux 1999). Kötü ruhun dışında, atalara kurban sunulması eski bir gelenektir. Ölenin adına bir yıl sonra, hayvan kesilir ve ziyafet verilir. Dualarla yalvarmalarla bir anma günü oluşturulur, bu ölümlere tapılması anlamına gelir (Roux 1999).

MUĞLA'DA EREN ŞENLİKLERİ

Sığın Dağı ve Koca Eren

Unutulan şenliklerden biri Muğla merkezine bağlı Meke köyüne yakın olan Marçal Dağı ile ilgilidir. Halk arasında dağın adı Sığın Dağı'dır. Dağın doruğunda bir erenin mezarı vardır. Bu erene Sığın Dede veya Koca Eren denilmektedir ve hakkında menkıbeler anlatılmaktadır. Askerlere seslenerek onların kendisine sığınmasını isteyen dağın askerleri koruduğu için, "Sığın" adını aldığına dair bir efsane anlatılır (Önal 2002). Erenin günlük yaşama müdahale edebilecek olağanüstülükler gösterdiğine inanılır. Eren, mezarının yakınında yatanları, içki içenleri uzaklara fırlattığına dair efsaneler anlatılmaktadır. Dağın kutsallığı, dağın doruğundaki mezarda yattığına inanılan erenin kutsallığına dönüşmüştür.

Meke köyünün yaşlıları, çocukluk yıllarında var olup ve günümüzde unutulmuş olan geleneği anlatırlarken erene gidişin haziran veya temmuz aylarında olduğunu belirtmişlerdir. Eskiden her yıl düzenli yapılan toplu ziyaretler, yerini düzensiz ziyaretlere bırakmıştır.

Ağla Köyü Ereni ve Mahya Şenlikleri

Günümüzde bütün canlılığı ile devam eden eren şenlikleri, Muğla'nın Köyceğiz ilçesi sınırlarında yer alan Gölge Dağlarının devamı olan Sandıraz Dağı'nda yapılmaktadır. Eren şenlikleri hem dağın batısında yer alan Ağla köyünde, hem de Sandıraz dağının zirvesinde yapılır. Ağla köyünde yapılan şenliklere "Mahya" (halk arasında maya) ve bu güne "eren günü" denir. Mahya için her yıl ağustos ayının ikinci perşembesi Ağla (diğer adı Yayla) köyüne gidilir.

Yılladır süregelen bir alışkanlıkla çevre köy, kasaba ve şehirlerde oturan herkes bu özel güne hazırlık yapar. Şenlik için yöre halkından yüzlerce insan, önceden sözleşmiş gibi erene gider. Burada adak kurbanları kesilir. Kurban eti, kesenler tarafında yenir. Ziyaretçiler çeşitli dileklerde bulunur ve dua ederler. Şenlik akşama dek sürer (Karaağaç 1977). Ağla'daki türbeye "eren kavak" da denir. Aslında burada bir erene ait mezar olmayıp kutlu bir ağaç vardır. Çiçek Baba adlı eren hakkında anlatılan menkıbede bu ağaç önemli bir yere sahiptir. Erenin duası sonunda ağaç eğilir ve gölge yapar. Köy adını efsanede geçen olaydan sonra alır. Çiçek Baba asasını yere vurur "ağla" der ve yerden su çıkar. Bunu üzerine köyün adı "Ağla" kalır (Başlaran 1999; Belgrat 1999).

Sandırız Dağı ve Çiçek Baba Şenlikleri

Muğla'daki en canlı ve en geniş katımlı eren ziyaretleri, Batı Torosların son uzantısı olan Gölgeleli Dağlarının Sandıraz doruğunda yapılır. Köyceğiz ilçesi ile Denizli'ye bağlı Tavas ilçesinin Bey ağaç beldesi arasında kalan Sandıraz dağının zirvesinde Çiçek Baba olarak bilinen erenin mezarı bulunmaktadır. Mezarın boyu otuz dört metre yirmi santim uzunluğundadır. Eni ise, üç metre on santim genişliğinde olup baş tarafında bulunan taşın yüksekliği seksen beş santim, ayak ucu tarafındaki taşın yüksekliği altmış beş santimdir. Mezarın baş tarafı kibleye doğrudur. Mezarın kenarlarında ayrıca büyükçe taşlar yer almaktadır. Bu taşların sayısı dokuzdur. Göğüsleri hizasından kibleye doğru yöneldikleri göz önüne alındığında dokuz mezarın olma ihtimali düşünülebilir. Aksi halde bir erenin otuz metreden daha uzun olan ve kibleye uymayan görünümü ile karşılaşılar.

Çiçek Baba ziyaretleri yüzyıllardır süren bir gelenektir. Kimse bu ziyaretlerin ve şenliklerin ne zamandan beri yapıldığını bilmemektedir. Şenliğe gelenler, babalarının ve dedelerinin de bu şenlikle katıldıklarını, kendilerinin ise çocukluklarından beri geleneğin içinde olduklarını belirtmişlerdir.

Yakın zamanlara kadar yol olmadığı için, halk ziyaret mahalline atla, eşekle veya yaya olarak çıkarılmış. Son yıllarda değişik noktalardan yolların yapılması sonucu, ziyaretçiler çeşitli vasıtalarla gelebilmektedirler.

Çiçek Baba için yapılan şenlikler her yıl ağustos ayının son perşembesinde gerçekleştirilir. Bu güne "Eren Günü" denilir. Ziyaretçiler, birbirleriyle haberleşmeksizin gelirler. O gün erene çıkılacağı bilinir ve ona göre hazırlıklar yapılır.

1994 yılından beri Denizli'nin Beyağaç Belediyesi ile Kaymakamlığı "Geleneksel Eren Günü, Kartal Gölü Yörük Şenlikleri" adı altında şenlikler düzenlemektedir. Denizli ili, Tavas ilçesi ve Beyağaç beldesi civarından gelen ziyaretçilerin kimi bir hafta, kimi üç gün, kimi bir gün öncesinden Sandıraz Dağı'na çıkarlar. Erene yaya yaklaşık olarak bir saatlik mesafede bulunan Kartal Gölü'ne gelirler. Çadır ve yatak yerleri hazırlanır. Köyceğiz tarafından gelen ziyaretçilerin bir kısmı çarşamba günü, yani şenliklerin düzenlendiği günden bir gün önce dağa çıkarlar. Gece erenin etrafında geçirilir. Çarşamba akşamı diğer çadırlara ve obalara ziyaretler yapılır. Akşam eğlenilir. Her şey ağustos ayının son perşembesinde yapılan şenliklere göre ayarlanır. Perşembe günü Beyağaç tarafından gelenler, şafak vakti Kartal Gölü'nden hep birlikte erenin bulunduğu zirveye yürürler. Bu yürüyüşe "eren yürüyüşü" denir. Çiçek Baha'nın mezarı etrafında hem Denizli tarafından, hem Köyceğiz tarafından, hem de diğer yerlerden gelenler buluşurlar. Çiçek Baba mezarının etrafında üç veya yedi kez dönülür. Kimi ziyaretçiler adaklarla (kurban edilecek oğlak ve keçilerle) birlikte, kimi ziyaretçiler kucaklarındaki bebeklerle dönerler. Dönülürken birer dilek tutulur. Bu dileğin kabul olacağına inanılır.

Çiçek Baba ziyaretleri çeşitli yerlerden gelenlerle bir şenliğe dönüşür. Kartal Gölü'nden gelenler adak kurbanlarını da beraberlerinde getirirler. Kurbanı yedi kez Çiçek Baba mezarının etrafında dolaştırmadan kesmezler. Yaklaşık üç dört metre genişliğinde ocaklar kurulur ve ateşler yakılır. Adaklar kesilir, kanı toprağa akıtılır. Daha sonra kesilen kurban sırıklara geçirilir ve ocaklarda çevrilerek pişirilir. Etin kokusu ile dumanı havaya savrulur. Adak olan bu kurbanlar, ziyaretçiler tarafından afiyetle yenir. Tanıdık tanımadık herkes sofralara davet edilir. Ziyarete gelemeyenlere adak etinden ayrılır.

Erenin etrafında isteyenler gün boyunca tek veya toplu olarak üç kere dönmeye devam ederler. Dileklerde bulunurlar. Genç yaşlı, kadın erkek, Çoluk çocuk herkes bu ziyaretlere katılırlar. Erenin mezarından avuç avuç

toprak alınır. Toprak evin bir köşesine, ambara, tarlaya veya arabanın bir köşesine, hayır bereket getirmesi için konur. Alınan toprak parçası, askere gidecek gençlerin boyunlarına astıkları muskalara da konur. Sebebi "toprak çeker" şeklinde açıklanır. Askere giden gencin erenin de himmetiyle salimen geri döneceğine inanılır. Kimi ziyaretçiler çocuk çorabı, mendil veya herhangi bir eşyasını mezarın içinde bulunan küçük taşların altına dua ve dileklerle bırakırlar. Çiçek Babanın mezar taşına baş örtüleri sarılıp düğümler atılırken dilekler tutulur.

Sandırız Dağı'na Çiçek Baba Dağı da denir. Kimilerine göre, Çiçek Baba Dağı, tanrıların etrafı gözetlediği yerdir. Bu inanış, eski Türk dini inancının devam ettiği anlamına gelir.

Kimi ziyaretçilere göre, eren çiçek hastalığına yakalandığı için, Çiçek Baba adını almıştır; kimilerine göre ise, erenin çiçekleri çok sevmesi sebebiyle kendisine bu ad verilmiştir.

Ziyaretçilerin anlattıklarına göre, yüzlerce yıl önce, Horasan'da bir medresede okuyan yetmiş iki eren ellerindeki asaları fırlatırlar. Bunlardan beşinin âsâsı Köyceğiz yöresindeki dağlara düşer. Bu dervişler asalarını Sandırız, Ölemez, Aygır, Atkuyruksallamaz ve Şimşir dağlarında bulurlar ve buralara yerleşirler. Erenler dağların ululuğu ile aynileştirir. Günümüzde erenlerin adı geçen dağların doruklarında birer mezarı olduğuna inanılır. Bunların en meşhuru, adına şenlikler düzenlenen Çiçek Baba'dır.

Çiçek Baba hakkında pek çok efsane anlatılır. Bunlardan biri Dağların kişileştirilmesi ve dağın adının oluşumu ile ilgilidir. Efsaneye göre, Çiçek Baba Dağı ile karşısındaki Atkuyruksallamaz Dağı kavgaya tutuşurlar. Birbirlerine top atarlar. Atkuyruksallamaz Dağı topu Sandırız Dağına ulaştıramaz. Oysa Sandırız dağı atığı toplarla Atkuyruksallamaz Dağının tepesini uçurur. Bunun üzerine Atkuyruksallamaz Dağı sen büyüksün anlamında, "Sen dırazsın!" der. Daha sonra dağın adı "Sandırız" olarak kalır.

Çiçek Baba hakkında anlatılan bir diğer menkıbe dini motiflerle süslenmiştir. Menkıbe özetle şöyledir: Çiçek Baba hanımına evindeki yiyeceğin nasıl geldiğini kimselere söylememesini ister. Aksi halde öleceğini bildirir. Çiçek Babanın evine her gün sofraya hazır gelir. Bir gün hanımı komşu-

su ekmek pişirirken evinin sırrını söyleyiverir. Akşam Çiçek Baba eve geldiğinde yiyecek bulamaz. Hanımı sırlarını açıkladığı için, bir rivayete göre, duvarda asılı olan ok ve yay kendiliğinden kurulur ve hanımını vurur. Diğer rivayetler şişin veya bıçağın kendiliğinden gidip hanımının kalbine saplandığı şeklindedir.

Kısa bir zaman sonra zaptiyeler Çiçek Baba'yi yakalarlar. Giderlerken, yol üzerindeki Ağla köyüne gelirler. Zaptiyeler: "Madem ki ermişsin bize göster marifetini," derler. Önce ağacı eğmesini, sonra sofraya getirtmesini, daha sonra da su çıkarmasını isterler. Çiçek Baba sırasıyla önce ağacı eğdirip ağustos sıcağında gölgelik yapar. Daha sonra hazır sofraya gelir ve zaptiyeler karınlarını doyururlar. Eren en sonunda da su çıkarır. Köyün adı eren "ağla" dediği ve su çıkardığı için "Ağla" kalır. Bütün bunlardan sonra, sırrı açığa çıkan Çiçek Baba zaptiyelere döner, benim mezarımı âsâmı bulduğunuz yere yapın der ve esasını fırlatır. O an Çiçek Baba kaybolur (Bilgi 1999).

Bölgede, dağların birbirleriyle akraba oldukları inancı vardır. Gölgeleli Dağlarının Dalaman ilçesindeki uzantısında Çal Dağı'nın zirvesinde, Çal Baba adlı bir erenin olduğuna inanılır. Dalamanlılar Çal Baha'nın Çiçek Baha'dan daha üstün bir eren olduğu görüşündedirler. Çal Baba ile Çiçek Baba dağlarının kardeş olduklarına inanılır. Dağlar arasındaki mücadele Çiçek Baba ve Çal Dağı arasında da anlatılır (Önal 2002).

Türkiye'nin pek çok yerinde anlatılan dağdaki derviş ile şehirdeki dervişin birbirlerini ziyaretleri hakkındaki menkıbe (Önal 2002). Çiçek Baba ve Ula'daki Saraç Molla (Hüsameddin Efendi) hakkında da anlatılır. Menkıbeyi anlatan Ulahlar Saraç Molla'yı üstün görme gayretindedirler. Dağdan mendiliyle buz getiren Çiçek Baha'dır. Mendiline kar koyup asan ve mendilindeki kar damlamayan Çiçek Baha'dır. Bir hanımın topuğunu görüp niyetini bozunca, Çiçek Baha'nın getirdiği kar damlar. Saraç Molla: "Dağda dervişlik kolaydır," der.

Erenler arasındaki üstünlük anlayışı, yöre insanının bakış açısını ortaya koyar. Herkes kendi bölgesindeki erenin daha üstün vasıflara sahip olduğunu düşünür.

Çiçek Baba hakkında anlatılan diğer rivayetler şöyledir. Mezarına yakın bir yerde içki içen biri olursa, onu kardırır ve bir zarar vermeden aşağı indirir. Savaşlarda erenin harbe gitmesi gerektiğinde, erenin mezarı etrafında top sesleri duyulur (Eroğlu 1937). Halka göre, eren savaşçı olduğu için, silahı çok sever. Bu yüzden eren şenliklerinde bol bol sıkı (silah) atılır."(Tilki 2001).

TÜRKİYE'DE DAĞ KÜLTÜ VE EREN ŞENLİKLERİ

Orta Asya'da her boyun, her oymağın kendine ait kutlu bir dağının olması inancı, Anadolu'ya göçlerle birlikte getirilen bir inanıştır. Türkler Türkiye'ye göç ettikten sonra, Orta Asya'da kullandıkları adları yerleştikleri yerlere tekrar vermişler ve oralarda birer kült oluşturmuşlardır. Pek çok tepede ermişlerin kutsal mezarı bulunur. Bu evhaların veya erenlerin çoğu meçhuldür. Dağları kişileştirmiş, eski Türk inanışlarını, İslâm dini içine nüfuz ettirme gayretleriyle, inanışlar dönüşüme uğratılmış ve güncelleştirmişlerdir (Bonney 2000).

Anadolu'da evliya veya ermişlerin adlarını taşıyan pek çok dağ vardır. Muğla'da da dağlar hakkında anlatılan efsaneler, zamanla dağda yattığına inanılan eren veya erenlerle aynileştirmişlerdir. Dağ adları ilginç olmaları yanında, mitolojik dönemin hatırasını da yaşatırlar. Yörükler Torosların sivri tepelerini kutsal saymışlardır. Her bir tepeye birer eren adı vermişlerdir (Yalman 1993) Muğla'da Yörükler dağlardan, şehirlere inip bir türbe gördüklerinde şaşırırlar: "Yörük'ün ereni dağ başında olur," derler.

Türkiye'nin pek çok yerinde dağlar ya da dağlardaki erenler, belli zamanlarda ziyaret edilmiştir veya edilmektedir. Bunlardan yazıya geçmiş olanları doğudan batıya doğru şöyle sıralanabilir:

1- Büyük Ağrı Dağı: Dağın başında Yakup Peygamberin türbesi vardır. Her yıl temmuz-ağustos aylarında ziyaretler yapılır, kurbanlar kesilir, adak adanır. Namaz kılınıp ibadet edilir (Onk 1972).

2- Erzurum'un Şenkaya ilçesi Bardız yaylası: Bardız köyünün yaylasına her yıl temmuz ayının ikinci haftası çıkılır. Çıkış zamanı çayırların biçilme zamanıdır. Yaylada Çakır Baba adlı bir erenin mezarı vardır. Yatırdan himmet dilenir. Ürünlere bereket istenir. Ocaklar yakılır, semaverler kay-

natılır. Güreş ve at yarışları yapılır. Kur'ân okunur, namaz kılınır. Genç yaşlı, çoluk çocuk ziyaretlere katılır. Çakır Baba'ya çıkmadan çayır biçilmez (Dinç 1997).

3- Erzurum'un Narman ilçesinde Tecirek Dağı: 1930'lu yıllarda, Tecirek Dağına her ilkbaharda, erkek ve kadınlar çıkarlar. Dağda herhangi bir ziyaretgâh yoktur. Dağı ziyaret edenler, büyüklerinden böyle gördükleri söylerler (İnan 1930).

4- Erzurum'da Dumlu beldesindeki Dumlu Dağı: Dumlu Dağı'nın zirvesinde Dumlu Baha'nın mezarı her yıl ziyaret edilir. Allah rızası için kurban kesilir. Süt kaymağı ile un karışımından yapılan yöreye ait yemeklerden kuymakla beraber kurban eti yenir (Seyidoğlu 1985).

5- Diyarbakır'da İmamakil ziyareti: Batıkarakoç köyündeki şehitler, ilkbaharda ilk perşembeleri üstü üste ziyaret edilir. Dileklerde bulunulur, kurban kesilir, pişirilip orada dağıtılır (Yavuz 1993).

6- Fırat Havzasındaki Akdağ: Birer efsane kahramanı olan Şarık ile Şivan adlı iki çoban vardır. Mekân aşarak (tayy-ı mekanla) dağa koyunlarla birlikte çıkarlar. Onların çıktığı Akdağ'a yaza gelen dini bayramlarda çıkılır. İbadet edilir ve eğlenilir (Alptekin 1993).

7- Malatya-Elazığ arasında Fırat nehrinin doğusundaki tepenin zirvesinde Tümentepe ziyareti: Herhangi bir mezar olmamasına rağmen, ziyarete cuma ve cumartesi günü çıkılır. Yağmur duası yapılır. Tepede şenlikler yapılır. Yemekler yenir (Alptekin 1993).

8- Sivas Suşehri'nde Köseadağ zirvesi: Köseadağ Savaşı'nda (1246) şehit düşenler yatmaktadır. Yığıma taşlardan bir mezar vardır. Her yıl temmuzun üçüncü cumartesi Köse Baba türbesi ziyaret edilir. Taş konur, dileklerde bulunulur (Özen 2001).

9- Bolu'da Akşemseddin'i anma günü: Mayıs ayının üçüncü haftasında kutlanır (Tütüncü 1998).

10- Bolu Mengen'de Baba Hızır anma günü: Mengen'de haziran ayının son pazar günü yapılır. Baba Hızır'ın türbesi cami avlusundadır (Tütüncü 1998).

11- Bolu'da Şehriman (Şeyh'ül Imrân) yatırı: Tepede mezarı vardır. Her yıl temmuz ayının ilk pazarı kalabalıklar halinde kutlanır. Pilav, gözleme yenir. Mevhit okutulur, vaazlar verilir (Tütüncü 1998).

12- Bolu'da Elmalık köyü: Köy sınırları içinde türbesi olan eren için temmuz ayının ilk cumartesi anma günü yapılır (Tütüncü 1998).

13- Sakarya Hendek Şeyhler köyü: Köyde Şeyh İzzettin İsmail türbesi bulunmaktadır. Köy halkı her yıl 6 Ağustosta şeyhi ziyarete gidilir. Pilav yenir, ayran içilir. Kutlama yapılır. Eğer 6 Ağustosta uygulama yapılmazsa, o yıl kıtlık olacağına inanılır (Türkbay 1997).

14- Yalova: Deniz ermişi ile dağ ermişinin ağustos ayının ikinci haftasında buluştuğuna inanılır. Dağdan gelen cebinden kar topunu çıkarır, kayanın üzerine koyar. Denizden gelen cebinden bir balık çıkarır kayanın üzerine koyar. Yedi gün sohbet eder, yedinci günün sonunda, ayrılırlar. Ayrılırken dağdan gelen kar topunu tekrar cebine koyar; denizden gelen balığı alır suya atar. Balık yüzüp gider. Eğer ermişler bir sene buluşmazlarsa kışın ağır, yazın kurak geçeceğine inanılır (Taner 1995).

15- Balıkesir'de bulunan Kaz Dağı: Balıkesir'in Gökçeören köyünün tepesinde Sarıkız adlı bir ermişin bulunduğuna inanılır (Akyalçın 1998). Sarıkız efsanelerinin muhtelif varyantları vardır. Her ağustos ayının ortasında Sarıkız ziyaret edilir. Türbe, üstü açık bir odacık şeklindedir (Karadağ 1996). Kaz dağına çeşitli dilekler için gidilir (Burdurlu 1966).

16- İstanbul Büyükkada: Büyükkada'da bulunan Aya Yorgi Kilisesi'ne adanın tepesindeki ayazmasına, her yıl 23 Nisan ve 24 Eylül tarihlerinde, her dine mensup insanlar ziyarete çıkarlar. Bu tarihlerde dileklerin gerçekleşeceğine inanılır. Tepeye çıkmadan önce, yol kenarında bulunan bodur ağaçlara bezler bağlanır. Bu çıkış sırasında bir makara iplik dolaya dolaya tepeye çıkılır. Yol kenarlarında taştan yapılmış evlere ve bebeklere rastlanır. Kimileri dileklerini kâğıtlara yazıp ağaçların üzerlerine asarlar. Kiliseye varınca hangi dinden olursa olsun herkes, Hıristiyan inançlarına göre hareket eder. Mum yakılır ve paralar yapıştırılır. Ayazmanın suyunun şifalı olduğuna inanılır. Bu su içilir ve el yüz yıkanır. Adakları kabul olanlar ertesi yıl, aynı gün bir şişe sıvı yağ getirirler. Kiliseye yakın bir yere bu yağları bırakırlar (Bulut 2002).

Sonuç

Her yüksek dağ, gölgesinde yaşayan insanlarca idolleştirilir. İnsanlar dağları yenmeden önce, dağlar insanları yenilgiye uğratmışlardır (Boorstin 1996). Eski çağlarda dağlar erişilmezliğin sembolü olarak algılanır. Dağlarda ancak üstün kişiler barınabilir. Öte yandan insanlarda, her şeyi kendisi gibi görme, yakından tanıdığı ve bildiği özellikleri her nesneye kaydırma eğilimi görülür (Freud 1998). Bu yüzden dağlar insanlar gibi kişileştirilmiştir. Dağlar hakkındaki efsanelerde, dağların birer ruh taşıdığı ve canlı birer varlık oldukları görülür. Diğer dağların Kaf Dağı'nın kolları ve bacakları olma inancı ile Sığın Dağı'nın uzanarak askerlerin kendisine sığınmasını sağlaması arasındaki anlayış uzak geçmişten, günümüze taşınan kültürel dokudur. Bu bakış, aırnnisük düşünce yapısının devam ettirildiğini gösterir.

Orta Asya'daki gelenekler ve inanışlar Anadolu'ya taşınır. Türklerin İslâm öncesi günlük yaşamlarında, bayramlarında ve ayinlerinde dağların önemli bir yeri vardır. Hep birlikte dağlara çıkılır ve bayramlar bu kutlu mekânlarda kutlanır.

Asya Hunları, Tabgaçlar, Kök-Türkler, Uygurlar, İlhanlılar döneminde, mevsim bayramlarının yapıldığı biliniyor. Bu bayramlar, yılın birinci, beşinci ve dokuzuncu aylarında yapılmaktaydı (Çay 1993). Mevsimlere dayalı bayramlar, "Nevruz", "Hıdırellez" ve "Ak Ay" yani sonbahar bayramlarıdır. Dede Korkut hikâyelerinde, Bayındır Han'ın bir yazın bir de güzün boğayla deveyi savaştırdığı anlatılır (Ergin 1989). Bir yazın bir de güzün olarak anılan bu günler muhtemelen bayram günleridir.

Muğla'da dağların doruklarında yapılmış ve yapılmakta olan ziyaret tarihleri biri dışında bellidir. Ziyaret zamanlarını hatırlayanlar, Sığın Dede ziyaretlerinin temmuz veya ağustos aylarında yapıldığından söz etmişlerdir. Ağla köyündeki ziyaretler ağustos ayının ikinci perşembesinde, Çiçek Baba ziyaretleri ise, ağustos ayının son perşembesinde gerçekleştirilir. Türkiye'nin on beş ayrı yöresinde benzer geleneklerle karşılaşılır. Bu günler genellikle ilkbahara veya sonbahara denk gelir.

Coğrafi konum ve iklim şartları bu şenliklerin yapılma zamanını etkiler. Eski bayram veya ayinlerin Anadolu coğrafyasına taşınma zamanı şöyledir:

A- İlkbaharda:

- 1- ilkbahar (Erzurum)
- 2- İlkbaharda, ilk perşembe (Diyarbakır)
- 3- Mayıs ayının üçüncü haftası (Bolu)

B- Yazın:

- 1- Haziran
 - a- Son pazar (Bolu)
- 2- Temmuz
 - a- İkinci hafta (Erzurum)
 - b- İlk pazar (Bolu)
 - c- İlk cumartesi (Bolu)
 - Ç- Üçüncü cumartesi (Sivas)

C- Sonbaharda:

- 1- Ağustos
 - a -Ortasında (Balıkesir)
 - b- Altısında (Sakarya)
 - c- İkinci perşembe (Muğla / Yalova)
 - Ç- Son Perşembe (Muğla)
- 2- Temmuz-Ağustos (Ağrı)

Ç- Dini bayramlarda: (Fırat Havzası)

D- Tarihi kesin bilinmeyenler:

- 1- Her yıl (Erzurum)
- 2- Cuma-cumartesi (Elazığ-Malatya)

Geleneklerin yapıhğı günler: Perşembe Muğla dahil 4 yerde, cuma 1 yerde, cumartesi 3 yerde, pazar 2 yerde geçmektedir. Diğer yerlerde gün adı verilmemiştir. Perşembe ve cuma günü geleneklerin gerçekleştirilmesi, İslâm'ın kabulünden sonra, dinî kutsal bir gün olarak düşünülebilir. Cumartesi ve pazar günü ise, hafta sonu tatilinde topluca çıkılabilecek günler olarak değerlendirilebilir.

Türkiye'de değişik zamanlarda yapılan törenler, Hsiung-nu, Çu, Hun döneminden itibaren devam edegelen törenlerdir. Geçmiş en az yirmi bin yıla dayanan şenliklerdir. Türklerin silan, şölen veya toy adını verdikleri kurban törenleridir (Köprülü 1981) Bu törenler en eski Türk dininin kalıntılarıdır. Bir dönemin mevsim bayramlarındandır.

Kutsal dağ inanışları, mitolojik dönemden başlar. Animistik düşünce yapısı, semavî dinler döneminde yerini dini düşünce yapısına bırakırken arkaik döneme ait törenler de devam ettirilmiştir. Yaşadığımız yüzyılda bilimsel düşünce sisteminin yaygın olmasının yanı sıra, hem dinî, hem de animistik düşünce yapısı "eren kültü" etrafında yaşatılmaktadır. İslâm öncesi din veya dinlerinden İslâm sonrasına taşınan birtakım inanışlar ve gelenekler, dağ ve eren kültü çerçevesinde devam ettirilmektedir.

Erzurum'un Narman ilçesinde ve Malatya Elazığ arasında görülen şenliklerde dağ kültü açıkça görülür. Dağ başlarında eren yoktur. Gelenek, Şamanizm inancının atalardan kalan yalınlığı ile yaşatılır. Diğer yörelerde yapılmış araştırmalarda dağ başında birer erenin olduğu görülür. Gelenğin sürdürülmesinde haürî sayılır bir din adamı aracı konumundadır.

Balıkesir'deki Kaz Dağı'nın önceki adı İda Dağı'dır. Antik döneme ait geleneklerin üzerine şaman inancı ve "eren kültü" yerleştirilerek gelenek bir anlamda el değiştirmiştir. Antik dönemden Hıristiyan azizlerine, oradan Sarıkız veya Fatma adı ile Hz. Peygamberin kızı Fatma'ya telmihler yapılarak İslamî bir hatırlatma yapılmıştır (Roux 1994) Anadolu'nun Türkleşmesinden önceki dağ kültü ile Orta Asya'dan getirilen dağ kültü örtüşürken bu inanışlara bir de İslamî renk karıştırılarak sürdürüldüğü söylenebilir.

Büyükada'da yapılan kutlamaların tarihleri belirgindir. Hıristiyan gelenekleri çerçevesinde süren kutlamalara ve ritüellere Hıristiyan olmayanlar da katılırlar. Burada da tüm insanlığı ilgilendiren gelecekte iyi şeyler bekleme gayretleri görülür. Bu anlayış dinî düşüncenin de ötesinde bir görünüm arz eder. Kilise merkezli olan bu günler, Hıristiyanlık öncesi çok tanrılı bayramların, Hıristiyanlık sonrası azizlere bağlanan kutsal günlere dönüşümünden başka bir şey değildir (Eliade 1993; Boswell 1962)

Sandırız Dağı'nın doruklarında "Kartal Gölü" bulunmaktadır. Eren yürüyüşü gölden mezarlığa doğru yapılır. Dağ başında gölün bulunması, eski

Türk inanışlarında görülen kutsal dağ ve "gök gölü" anlayışıyla örtüşmektedir.

Arkaik-mitolojik dönemlerde kahramanların olağanüstülükleri olağanüstü vücut ölçüleri ile vurgulanırdı. Oğuz Kağan (Köprülü 1981), Dede Korkut (Gökyay 2000) bu tür kahramanlardandır. Dinî edebiyatta da benzer etkiler görülür. Sarı Saltuk (EbuT-Hayr-ı Rûmî 1988), Hacı Bektâş-ı Veli (Gölpınarlı 1990) gibi evliyaların olağanüstü fizikî özellikleri ve yetenekleri üzerinde oluşmuş anlatılar, günümüze olağanüstü büyük mezarlar biçiminde ulaşmıştır. Modern veya yalın mitoloji döneminde ise, kahramanların olağanüstülükleri manevî güç biçiminde vurgulanmıştır. Mitolojik anlatıların bu tür özellikleri mezar uzunluklarında görülür. Türkiye'nin pek çok yerinde olduğu gibi, Muğla'daki Çiçek Baba ve Koca Eren mezarlarının uzunlukları inananlar için, büyük evliya veya eren kavramının nasıl tahayyül edildiğini ortaya koymaktadır.

Çiçek Baba adı ayrıca çiçek hastalığını çağrıştırmaktadır. 1968 yılında Orta Asya'da yapılan bir araştırmada, Koray bölgesinde yaşayanlar çiçek hastalığından çokça söz ederler. Aralarında gözükmeden dolaşan ve Çiçek hastalığını dağıtan bir adamın varlığına inanırlar. Bu hastalığı ancak akıllı bir şamanın durdurabileceğini düşünürler (Erden 1998) Çiçek Baba bir dönemde çiçek hastalığını iyi eden bir ermiş olarak düşünülebilir.

Prof. Dr. Ahmet Yaşar OCAK'ın bir çalışmasında, genellikle dağ başlarındaki mezarların hayalî veli veya eren olabileceklerini belirtilir. Bu tür erenlerin daha çok Buğday Dede, Çitlenbik Dede, Çınar Dede gibi yiyecek, madde, ağaç vb. isimlerle anıldığı görülür. Muğla'da da Çiçek Baba adı bu anlayışa uygun bir isimlendirmedir. Bu gibi veliler dağ kültürü ile ilişkilidir. Dağlarda ve yüksek tepelerde var olduğuna inanılan birtakım tabiatüstü ruhlar ve güçler İslâmî devirde kimliği meçhul vehlere dönüştürülmüştür (Ocak 1992) Erzurum'un Şenkaya ilçesinde Çakır Baba'ya çıkılmadan ekin biçilmez inanışı, eski Türk dini inanışlarının bir kahnüsıdır. Dağ başındaki ritüeller bir erene dayandırılır. Böylece kültürler yaşıatılır.

Dağ başına veya erene çıkma, buralarda ibadet etme, dilekte bulunma, kurban kesme geleneği İslâmî inanç zeminine taşınır. İbadetler arasına na-

maz kılma ve adak kurbanı sunma yer alır. İslâm öncesi var olan "idik" veya "idhuk" geleneği (Atalay 1986; İnan 1968) İslâm sonrasında "adak"a dönüşür. Bu dönüşüm sadece isimlendirmeye ilgilidir. Zira Muğla'da kurbanın etinden kurban sahipleri de yerler. İslâmiyet'te adak kurbanının etinden kurban sahibi ve yakınları ancak bedelini bir fakire ödeyerek yiyebilir, aksi halde kendine ait kurbanın etinden yiyemez (İlmi-hal 1999) Mezar etrafında dönme, eksi Türk inançlarındaki tapınmaların sürdüğünü ortaya koymaktadır. Sandırız Dağında yapılan şenliklere, Alevî-Sünni ayrımı yapılmaksızın herkes katılır. Bu manzara İslâm öncesi inanışları ve ritüelleri hatırlatır; İslâmiyet'in kabul edilmesinden yaklaşık bin yıl geçmesine rağmen, eski inanış ve davranışların geleneksel olarak sürdürüldüğü anlamına gelir.

Kaynakça

- AKYALÇIN, Necmi (1998), *Balıkesir Yöresinde Yatır Efsaneleri Üzerine Bir Araştırma*, Balıkesir.
- ALEKSEYEV, N.A. (1980), *Türklerin Eski İnanç Şekilleri*, Novosibirsk.
- ALPTEKİN, Ah Berat (1993), *Fırat Havzası Efsaneleri* (Metinler), Antakya.
- ATALAY, Besim (1986), *Divanü Lûgat-it Türk Tercümesi*, TDK Yay., I.
- ATSIZ (1992), *Âşık Paşaoğlu Tarihi*, MEB Yay. İstanbul.
- BANARLI, Nihad Sami (1987), *Resimli Türk Edebiyatı Târîhi*, Millî Eğitim Bakanlığı Yay., İstanbul.
- BONNEFOY, Yves, (2000), *Antik Dünya ve Geleneksel Toplumlarda Dinler ve Mitolojiler Sözlüğü*, (hzl. Levent Yılmaz) Dost Kitapevi Yay., Ankara, 2. Cilt.
- BOORSTIN J. Daniel (1996), *Keşifler ve Buluşlar İnsanın Kendini ve Dünyayı Araştırmasının Öyküsü*, (çev. Fatoş Dilber) Türkiye İş Bankası Yay., Ankara.
- BOSWELL, W. George ve J. Russell Reaver (1962), *Fundamentals of Folk Literature*, Anthropological Publications, Oosterhout.
- BURDURLU, İbrahim Zeki (1966), *Ülkemin Efsaneleri*, İzmir.

- CÜVEYNÎ, Alaaddin Ata Melik (1998), *Tarih-i Cihangüşa*, (çev. Mürsel Öztürk), KB Yay., Ankara.
- ÇAY, Abdulhalûk (1993), *Türk Ergenekon Bayramı Nevruz*, 5.bs., Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yay., Ankara.
- DİNÇ, Abdulkerim (1997), "Bardız Yaylası'nda Çakır Baba'ya Çıkma Törenleri," *V. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Gelenek Görenek İnançlar Sektör Bildirileri*, KB Yay., Ankara, 125-134.
- EBERHARD, Wolfram, 2000, *Çin Simgeler Sözlüğü*, (Çev. Prof. Dr. Aykut Kazancıgil- Ayşe Bereket), Kabalcı Yay. İstanbul.
- EBERHARD, Wolfram (1996), *Çin'in Şimal Komşuları*, (çev. Nimet Uluğtuğ), 2.bs, TTK Yay, Ankara.
- EBULGAZİ BAHADIR HAN (1996), *Şecere-i Terakime, Türkmenlerin Soy Kütüğü*, (hzl. Zuhal Kargı Ölmez), Simurg Yay., Ankara.
- EBU'L-HAYR-I RÛMÎ (1998) *Saltuk-nâme*, (hzl. Şükrü Halûk Akalın), Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara.
- ELİADE, Mircea (1994), *Edebi Dönüş Mitosu*, (çev. Ümit Altuğ) İmge Yay., Ankara.
- ELİADE, Mircea (1993), *Mitlerin Özellikleri*, (çev. Sema Rifat), Semavi Yay., İstanbul.
- ELİADE, Mircea (1999), *Şamanizm İlkel Esrime Teknikleri*, (çev. İsmet Birkan), İmge Kitapevi, Yay., Ankara.
- ERDEN, Resmiye (1998), *Türk Kültüründe Şamanizm ve Şaman Efsaneleri*, (Lisans Tezi) Muğla.
- ERGİN, Muharrem (1989), *Dede Korkut Kitabı I Giriş-Metin-Faksimile*, TDK Yay., Ankara.
- EROĞLU, Zekai (1937), *Muğla Tarihi*, İzmir.
- ESİN, Emel (1978) *İslâmiyet'ten Önce Türk Kültür Tarihi ve İslâm'a Giriş*, İstanbul.
- ESİN, Emel (1976), *"Ötüken Yıış, (Türk Sanaünda Ağaçlı Dağ Hakkında Notlar)"* Atsız Armağanı, İstanbul.

- ESİN, Emel (2001), *Türk Kozmolojisine Giriş Toplu Eserler 1*, Kabalıcı Yay., İstanbul.
- FREUD, Sigmund (1998), *Totem ve Tabu, Dünya Klasikleri*, (çev. Niya-zi Berkes) Cumhuriyet Yay., (Baskı yeri yok), 2. Cilt.
- GÖK YAY, Orhan Saik, (2000), *Dedem Korkut Kitabı*, Millî Eğitim Bakanlığı Yay., İstanbul.
- GÖKYAY, Orhan Saik (1997), *Kâtip Çelebi'den Seçmeler*, Millî Eğitim Bakanlığı Yay., İstanbul, 3. Cilt.
- GÖLPINARLI, Abdulkadir (1990), *Menakıb-ı Hacı Bektâş-ı Velî "Vilâyet-nâme"*, İnkılâp Kitapevi Yay., İstanbul.
- İlmihal* (1999), Türkiye Diyanet İşleri Vakfı Yay., İstanbul, 2 Cilt.
- İNAN, Abdulkadir (1976), *Eski Türk Dini Tarihi*, Kültür Bakanlığı Yay., İstanbul.
- İNAN, Abdulkadir (1930), *Birinci İlmî Seyahate Dair Rapor*, İstanbul.
- İNAN, Abdulkadir (1968), *Makaleler ve İncelemeler*, TTK Yay., Ankara.
- İNAN, Abdulkadir (1995), *Tarihte ve Bugün Şamanizm Materyaller ve Araştırmalar*, 4.bs., TTK Yay., Ankara.
- İZGİ, Özkan (1989), *Çin Elçisi Wang Yen-Te'nin Uygur Seyahatnamesi*, TTK Yay., Ankara.
- KARAAĞAÇ, Günür (1977), *Köyceğiz*, İstanbul.
- KARADAĞ, Metin (1996), "Sarıköz Efsanesi Varyantları ve Karşılaştırması," / *Türk Halk Kültürü Araştırmaları Sonuçları Sempozyumu Bildirileri II*, Kültür Bakanlığı Yay. (1996) 16-24.
- KÖPRÜLÜ, M. Fuad (1981), *Türk Edebiyatı Tarihi*, 3. bs., Ötüken yay., İstanbul.
- Moğolların Gizli Tarihi* (1995), (çev. Ahmet Temir) 3.bs., TTK Yay., Ankara.
- OCAK, Ahmet Yaşar (1983), *Bektaşî Menakıbnâmelerinde İslâm Öncesi İnanç Motifleri*, Enderun Kitapevi, İstanbul.
- OCAK, Ahmet Yaşar (1992), *Kültür Tarihi Kaynağı Olarak Menâkıbnâmeler* (Metodolojik Bir Yaklaşım, TTK Yay., Ankara.

- ONK, Nizamettin (1972), "*Ağrı Dağı Efsaneleri*" *Türk Kültürü*, (Ocak-1972) S.111, 179-185.
- ÖGEL, Bahaeddin (1995), *Türk Mitolojisi* (Kaynakları ve Açıklamaları ile Destanlar), 2.bs., TTK Yay., 2 Cilt, Ankara.
- ÖGEL, Bahaeddin (1994), *Türk Mitolojisi II*, Millî Eğitim Bakanlığı Yay., İstanbul.
- ÖNAL, Mehmet Naci (2002), *Muğla Efsaneleri* (Araştırma-İnceleme), Muğla, (Yayımlanmamış Çalışma)
- ÖZEN, Kutlu (2001), *Sivas Efsaneleri*, Sivas.
- TANER, Nuri (1995), *Yalova Folkloru*, İstanbul.
- TEKİN, Talat (1988), *Orhun Yazıtları*, TDK Yay., Ankara.
- TÜRKBAY, Nilgün (1997), *Hendek Efsaneleri*, Elazığ, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Semineri)
- TÜTÜNCÜ, Zekiye (1998), "Bolu İlinde Bayramlar Anma Günleri, Festivaller," II. Türk Halk Kültürü Araştırma Sonuçları Sempozyum Bildirileri, KB Yay., Ankara, 363-378.
- ROUX, Jean-Poul (1994), *Türklerin ve Moğolların Eski Dini*, (çev. Aykut Kazancıgil) 2.bs., İşaret Yay., İstanbul.
- ROUX, Jean-Poul (1999), *Eskiçağ ve Ortaçağ Altay Türklerinde Ölüm*, (çev. Prof. Dr. Aykut Kazancıgil), Kabalıcı Yay., İstanbul.
- SEYİDOĞLU, Bilge (1985), *Erzurum Efsaneleri* (Erzurum'da Belli Yerlere Bağlı Olarak Derlenmiş Efsaneler Üzerinde Bir İnceleme) Kültür Bakanlığı Yay., (2.bs., Erzurum Efsaneleri, Dergâh Yay., İstanbul (1997) Ankara.
- SEYİDOĞLU, Bilge (1995), *Mitoloji Üzerine Araştırmalar Metinler ve Tahliller*, Kayseri.
- YALMAN (Yalgın), Ali Rıza (1993), *Cenupta Türkmen Oymakları I*, (hzl. Sebahat Emir) Kültür Bakanlığı Yay., Ankara.
- YAVUZ, Muhsine Hahme (1993), *Diyarbakır Efsaneleri Derleme-Araştırma-İnceleme*, 2.bs., Doruk Yay., Ankara.

Kaynak Kişiler

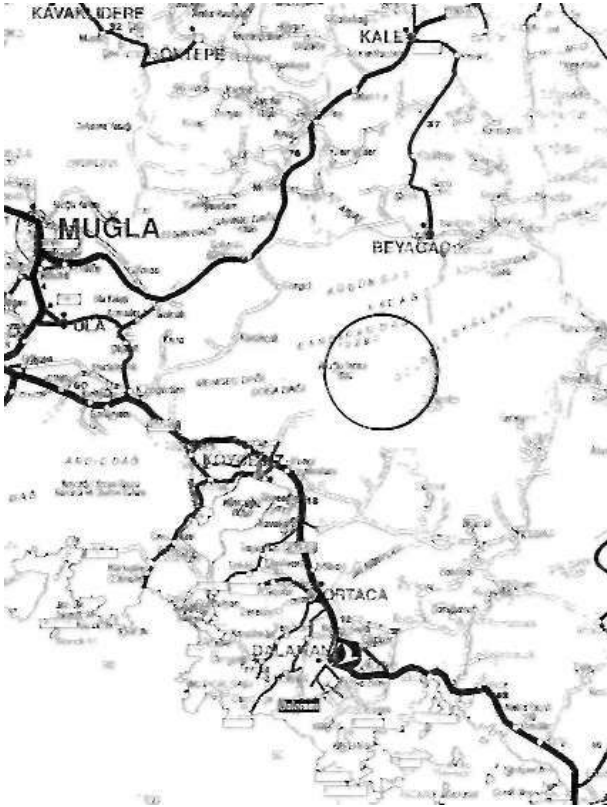
BAŞLARAN, Murat (1952 Köyceğiz doğumlu, üniversite mezunu, muhasebeci, derleme tarihi 1999).

BELGRAT, Nebi (1936 Beyobası beldesi/Köyceğiz doğumlu, Ök okul mezunu, çiftçi, derleme tarihi 1999).

BILGI, Mehmet Nuri (1931 Çayhisay köyü /Köyceğiz doğumlu, okur-yazar değil, konar-göçer yaşamından sonra 1936 yılında yerleşik hayata geçmişler şimdi çiftçilik yapmaktadır, derleme tarihi 1999).

BULUT, Gülcan (1980 istanbul doğumlu, öğrenci, derleme tarihi 2002).

TILKt, Mustafa (1930 Beyobası beldesi/Köyceğiz doğumlu, çiftçi, derleme tarihi 1999).

Çiçek Baba Şenliklerinin Yapıldığı Sandıraz Dağı'nın Yer Aldığı Harita

Resim 1: Çiçek Baba yatın ve namaz sonrası dua eden ziyaretçiler.

Resim 2: Çiçek Baba mezardan toprak alan bir ziyaretçi.

Resim 3: Çiçek Baba şenliklerine katılan bir gmp ziyaretçi.

Resim 4: Çiçek Baba'da kesilen kurbanı ocaklarda çeviren ziyaretçiler.

Reflections of the Mountain Cult, Cult and Festival of Saints in Muğla

Assis. **Prof. Dr. Mehmet Naci ÖNAL**

Abstrac: Believes around the mountain cult are seen in many areas in the world. in Muğla the traditions related to the mountain cult are stili alive. Believes and rituals from the pre-Islamic period continued after islam. The cult of saints replaced the mountain cult in many areas. The tombs of these saints are on mountain summits. The traditions around the tomb of Çiçek Baba on the Sandraz Mountain in Muğla are stili alive. The time of the ceremonies changes from one region to another. in some regions these ceremonies are performed during summer and autumn; in other regions they are carried out up to eight times a year. These festivals have the remnants of the old Turkish religion.

Key words: The mountain cult, cult of saint, festival of saints, transformation of tradition.

* *Muğla University Faculty of Science cndArıs - MUĞLA*
onaci@mu.edu.tr

Горный Культ, Культ и Фестивали Святых и их Отражения в Мугле

Мехмет Наджи ОНАЛ, к.н., доцент

Резюме: Во многих местах мира существуют верования, связанные с культом гор. Во многих местах культ святых заменил культ гор. Доисламские верования и ритуалы были перенесены и в исламский период. Могилы этих святых находятся на вершинах гор. Традиции, связанные с могилой Чичек Баба на вершине горы Сандраз в Мугле, продолжают существовать и по сей день. Фестивали святых на вершинах гор проходят в атмосфере праздников. Торжества проводятся в определенное время, которое меняется в зависимости от региона. Старые ритуалы можно рассматривать как летние и осенние и те, которые проводятся восемь раз в год. В наши дни фестивали продолжают свое существование и являются остатками старых тюркских верований.

Ключевые слова: горный культ, культ святых, фестивали святых, трансформация традиции.